

نقش همسانی دینی در آرامش زوجین

ناهید کریمی^۱

چکیده

ازدواج در اسلام امری پسندیده است و مراحلی دارد که مهم ترین مرحله ی آن انتخاب همسر است و در آیات و روایات مختلف بر دقت در همسرگزینی و تأثیر این انتخاب در وصول به آرامش و سعادت تأکید شده است. از آنجا که این آرامش تنها در سایه حضور دین در زندگی محقق می شود، لذا این مقاله با هدف شناخت نقش همسانی دینی زوجین در رسیدن به آرامش، در محدوده ی قرآن و احادیث و به روش توصیفی-تحلیلی و با ابزار کتابخانه ای (مطالعه ای) به رشته ی تحریر در آمده است. یافته ها حاکی از آن است که ویژگی هایی همچون صبر، سخاوت، بردباری، حق پذیری، وفاداری، ارضای مشروع نیازهای جنسی، فرزندان صالح، رشد معنوی و... در صورت همسانی دینی زوجین به درستی محقق می شود و نمی توان از نقش دین در رسیدن به آرامش چشم پوشی کرد و در صورت انتخاب نادرست همسر، اسباب ناسازگاری فراهم شده و زندگی به کام زن و شوهر تلخ می شود. در نتیجه آیات و روایات بسیاری در این زمینه آمده است تا راه صحیح را به انسان نشان دهد.

واژگان کلیدی: همسانی دینی، زوجین، آرامش، مؤمن، سازگاری

^۱ طلبه سطح دو، حوزه علمیه معصومیه خدابنده (قیدار)

مقدمه

"با زنان مشرک ازدواج مکنید تا ایمان آورند و یک کنیز با ایمان بهتر است از خانمی مشرک هر چند آن خانم مورد شگفت و خوشایندتان باشد و با مردان مشرک ازدواج مکنید تا ایمان آورند که یک برده مؤمن از آقای مشرک بهتر است هر چند که مورد شگفت و خوشایند شما باشد. آری مشرکین شما را به سوی آتش دعوت میکنند و خدا به سوی جنت و مغفرتی به اذن خود میخواند و آیات خود را برای مردم بیان میکند تا شاید متذکر شوند."^۱

همه ی انسان ها به صورت فطری دوست دارند به آرامش و سعادت برسند. راه های گوناگونی برای رسیدن به خوشبختی وجود دارد که از این بین بهترین و آسان ترین راه، مسیر دینی است و از طرف دیگر خوشبختی ای که از راه غیردین بدست آید، همیشگی نیست و چه بسا همان آسایش اندک هم در زندگی فراهم نشود. ازدواج در اسلام امری پسندیده و سنتی الهی است که از به هم پیوستن زن و مرد شکل می گیرد. انسان به حسب غریزه میل به ازدواج دارد. خداوند تنهایی را فقط برای خود می پسندد و از این رو انسان ها را به صورت زوج آفریده تا با یکدیگر به آرامش برسند. به دلیل همین آرامش است که خداوند ازدواج را برای انسان ها حلال کرد. خانواده همچون خشتی است که اگر کج بنا نهاده شود، جامعه را کج و منحرف می سازد. از آنجا که انتخاب همسر از مهم ترین مراحل تشکیل خانواده محسوب می شود و پیامدهای زیادی دارد، لذا باید برخی ملاک ها را در هنگام ازدواج مدنظر قرار داد که از این ملاکها به همسانی تعبیر می شود. خانواده ی سالم نیاز به آرامش جسمی و روانی دارد. اسلام این آرامش را فقط در سایه ی پیاده سازی قوانین دینی در زندگی می داند. ملاک های گزینش همسر به پنج گونه ملاک کلی تقسیم می شود: جسمانی، اقتصادی، خانوادگی، روان شناختی و اجتماعی که از این بین، اعتقادات دینی که در ردیف ملاک کلی اجتماعی قرار می گیرد مهم ترین عامل موثر در گزینش همسر است. به همین دلیل این مقاله درصدد پاسخگویی به این پرسش است که همسانی دینی در آرامش زوجین چه نقشی دارد؟

اهمیت پرداختن به این موضوع در این است که در عصر کنونی توجه به دین و ایمان در انتخاب همسر کم رنگ شده است و از طرفی وجود مشکلاتی در سطح جامعه از جمله فقر اقتصادی و فاصله طبقاتی و... سبب

^۱ "وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتَّى يُوْمِنَ وَلَأَمَةٌ مُّؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكَةٍ وَلَوْ أَعْجَبَتْكُمْ وَلَا تُنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّى يُوْمِنُوا وَلَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ أُولَئِكَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَاللَّهُ يَدْعُو إِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِإِذْنِهِ يُبَيِّنُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ" سوره بقره، آیه ۲۲۱، علامه طباطبائی، ترجمه المیزان، ج ۳، ص ۳۱۶

^۲ عبدالکریم عقیلی، فاطمه، درسنامه مطالعات تطبیقی زن در قرآن و عهدین، درس اول، ص ۱۵

شده است که توجه به دین جای خود را به مادیات بدهد. از این رو ضرورت ایجاب کرده است که در این مقاله به نقش همسانی دینی در آرامش زوجین، پرداخته شود تا زوجین بتوانند از این منجلاب دنیوی خارج شوند. مسئله ی کفویت قدمتی به اندازه ی تاریخ پیدایش بشر دارد و درباره ی پیشینه پژوهشی چندین مقاله و کتاب با عناوین مرتبط با کلید واژه های همسانی، کفویت، زوجین و غیره به رشته تحریر درآمده است که در زیر به آنها اشاره می شود:

۱. حسین اسدی و قاسم ابراهیمی پور در مقاله ی تبیین نقش همسان همسری در تحکیم خانواده از منظر متون روایی، (۱۴۰۰)، به نقش خانواده در رشد و تعالی جامعه و تأثیر همسان همسری در ایجاد توافق و تحکیم خانواده پرداخته اند.
۲. در مقاله ای با موضوع "جایگاه همسانی اخلاقی زوجین در تشکیل خانواده در فقه و حقوق موضوعه" در تاریخ (۱۳۸۷) به نویسندگی محمد مهدی زارعی و عبدالکریم عبداللهی، به این موضوع پرداخته شده که احکام فقهی با ویژگی اخلاقی ظاهر می شود و اخلاق در استنباط احکام دخیل است.
۳. اعظم علایی در مقاله خود با موضوع بررسی فقهی حقوقی کفویت در ازدواج اسلامی در تاریخ (۱۴۰۱) به مسئله ی معیارهای کفویت، معنای شرعی یا عرفی داشتن کفویت و گستره ی شمول این معانی پرداخته است.
۴. حسن بنی اسدی در کتاب خود با موضوع همسانی در ازدواج، در تاریخ (۱۳۹۵) مراحل مشاوره ی قبل از ازدواج، اهمیت معیار کفویت و تأثیر این معیار بر پیش بینی سازگاری در زندگی زوجین و اهمیت همسانی در صفات شخصی را بررسی کرده است.

وجه تمایز مقاله حاضر با مطالعات پیشین در این است که این مقاله اخص از موضوعات پیشین بوده و درصدد است تا پاسخگوی سوالات زیر باشد:

__تشکیل خانواده، چه اهمیتی دارد؟

__همسانی دینی چه نقشی در رسیدن به آرامش ایفا می کند؟

__برای رهایی از فرد ناهمسان، چه راهکارهایی وجود دارد؟

۱_ مفهوم شناسی

۱_ اَهمسانی دینی

همسانی که به آن کفویت نیز گفته می‌شود، به مساوی، مانند و همانند یکدیگر بودن معنی شده است. کُفُو [الکُفَاء] یعنی همتا در ارزش و منزلت. کفویت را به معنای هم سوئی در عقاید، ایمان و اخلاق نیز تعریف کرده اند. و دین در لغت به معنای کیش، ملت، طریقت و شریعت معنی شده است و در اصطلاح، به مجموعه ای از معارف و دستورالعمل‌هایی گفته می‌شود که منشأ الهی دارند و برای هدایت انسان و رسیدن وی به سعادت دنیوی و اخروی آمده است. بنابراین همسانی دینی که از ترکیب دو واژه همسانی و دینی تشکیل شده است به معنای شبیه هم بودن، همانندی و هم شائی در دین می‌باشد.

۱_۲ آرامش آرامش در لغت، اسم مصدری از آرمیدن به معنای سکون، آرمش، طمأنینه و سکینه تعریف شده است.^۶

۱_۳ سازگاری دهخدا در لغت‌نامه خود، سازگاری را به موافقت در کارها، سازواری، عمل سازگار، وفق، حسن سلوک، بر سر مهر بودن و سازش معنا کرده است. رهبر معظم انقلاب در کتاب مطلع عشق، سازگاری را به سازش انسان با هر وضعیتی که هست و پیش آمده، تعبیر کرده است و آن را عامل اساسی بقای زندگی می‌داند.^۸

۲_ اهمیت تشکیل خانواده

خانواده یکی از مهم ترین نهادهای جامعه بشری است که زیربنایی ترین نهاد و کانون رأفت جامعه محسوب می‌شود و تاثیر انکارناپذیری در رشد انسان‌ها دارد. به همین جهت دین اسلام در ابعاد مختلف خانواده، آموزه‌های بسیاری ارائه کرده است تا آداب اجتماعی مثل تشکیل خانواده را به

^۱ دهخدا، علی اکبر ، لغت نامه، ج ۱۵، ص ۲۳۵۴۱

^۲ راغب اصفهانی ، علامه ، ترجمه تبیین مفردات قرآن ، ص ۸۲۶

^۳ عباسی ولدی ، محسن ، نیمه دیگرم ، ج ۲، ص ۱۸

^۴ دهخدا، علی اکبر ، لغت نامه، ج ۸، ص ۱۱۴۱۷

^۵ عبدالکریم عقیلی ، فاطمه ، درس نامه ی مطالعات تطبیقی زن در قرآن و عهدین، ص ۱۹

^۶ دهخدا، علی اکبر ، لغت نامه، ج ۱، ص ۹۸

^۷ همان، ج ۹، ص ۱۳۲۶۹

^۸ حاج علی اکبری، محمدجواد ، مطلع عشق (گزیده رهنمودهای رهبر معظم انقلاب به زوج های جوان) ، ص ۱۵۰

انسان ها بیاموزند. تعالیم اسلامی، خانواده را مجموعه ای از افراد با رابطه های سببی و نسبی می داند که این تعریف بر مبنای اهداف اسلامی برای ازدواج و مسئولیت های اعضای خانواده نسبت به یکدیگر است. اسلام، ارضای غرایز و تمایلات را بر ما واجب کرده است و نگاه تک بعدی به زندگی را قبول ندارد. همانطور که فرورفتن در دنیا اشتباه است توجه صددرصدی به آخرت نیز درست نیست. بنابراین انسان نباید غرایز خود را سرکوب کند. زیرا که اکنون ازدواج در جامعه ی ما حکم مبارزه را دارد و یکی از مهم ترین راه های مبارزه با هوا و هوس به شمار می رود. اگر کسی بگوید من برای انجام بهتر و بیشتر عبادات ازدواج نمی کنم، برداشت غلطی است زیرا که با کلام الهی که سفارش به ازدواج می کند، همخوانی ندارد. در آیه ی ۳۲ نور آمده است: **"دختران و پسران و غلامان و کنیزان عزب خود را اگر شایستگی دارند جفت دهید که اگر تنگدست باشند خدا از کرم خویش توانگرشان کند که خدا وسعت بخش و دانا است"**؛^۱ امام صادق علیه اسلام حفظ نصف دین را در گرو ازدواج می داند. پیامبر اکرم کسی را که پیروی از سنتش را دوست دارد، سفارش به سنت ازدواج می کند زیرا که ازدواج از سنت های پیامبر است. با وجود این ایه و روایات دیگر کسی نمی تواند بگوید که برای اطاعت بیشتر از خدا ازدواج نمی کنم، زیرا که ازدواج هم نوعی اطاعت از دستور پروردگار است. اما اینکه آیا هر ازدواجی پسندیده است یا نه؟ محل بحث است که در ادامه به آن خواهیم پرداخت.

کیفیت ارجاعات ابراد دارد؛ در ارجاع: نام خانوادگی نویسنده، نام، عنوان مقاله یا کتاب، جلد و صفحه قید میشود.... و آوردن عبارت کتاب صحیح نیست... ارجاعات باید در هر صفحه از ۱ شروع شود...

۳_ اهمیت همسانی دینی

همه ی انسان های برای تنظیم رفتارهای معمولی و موازین اخلاقی خود، به یک الگو نیاز دارند. حال اگر الگوی هریک از زوجین با دیگری متفاوت باشد به هر میزانی که فاصله ی الگوها با هم بیشتر باشد، به همان نسبت مشکلات ناشی از آن هم در زندگی بیشتر می شود. اینجاست که

Commented [WU1]: این مطلب در کجای کتاب و سایل الشیعه آمده؟؟!!!!!! آیا حدیث است؟

^۱ سالاری فر، دکتر محمدرضا، خانواده در نگرش اسلام و روانشناسی، فصل اول، ص ۵

^۲ همان، فصل اول، صص ۱۳ و ۱۵

^۳ مظاهری، استاد حسین، اخلاق در خانه، ج ۱، ص ۲۹

^۴ عباسی ولدی، محسن، نیمه دیگر، ج ۳، ص ۱۳۰

^۵ "وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ"

^۶ شیخ حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۷، ص ۲۰۱، ابواب مقدمات نکاح و آداب، باب ۱، ح ۱۱

^۷ همان، ج ۷، ص ۲۰۱، ابواب مقدمات نکاح و آداب، باب ۱، ح ۱۴

^۸ بانکی یورفرد، امیرحسین، نقش و رسالت زن، الگوی زن_ برگرفته از بیانات رهبر معظم انقلاب، ج ۲، ص ۱۹

۸_ راهکار رهایی از فرد ناهمساز

کارشناسان امور خانواده معتقدند که بسیاری از اختلافات زناشویی ریشه در زمان خواستگاری دارد و بسیاری از افراد در این مرحله دقت کافی برای همسرگزینی ندارند و در مواردی فریب خورده یا اغفال می شوند. بنابراین بهترین راه حل، پیشگیری در مرحله ی انتخاب همسر است و استحکام زندگی زناشویی منوط به رعایت همسانی در زمان انتخاب است تا احتیاج به درمان طلاق پیش نیاید. همچنین باید سطح آگاهی دختران و پسران را در رابطه با شناخت جایگاه خود و نقش های متناسب با این جایگاه و ویژگی های شخصیتی طرف مقابل بالا برد. دین اسلام به بحث ناآگاهی در ازدواج نیز عنایت ویژه ای قائل شده و برای جلوگیری از چنین ازدواج هایی، هرگونه فریب از سوی یکی از طرفین، تحت عنوان تدلیس را ممنوع ساخته و موجب اثبات حق فسخ برای فرد فریب خورده می داند.^۱ قرآن کریم راه حلی برای این مسئله ارائه کرده است:^۲ و کسی که از شما توانائی مالی برای ازدواج زنان آزاد و عفیف و مؤمن ندارد - نمی تواند از عهده پرداخت مهریه و نفقه بر آید - میتواند با کنیزان به ظاهر مؤمنه ای که سایر مؤمنین دارند ازدواج کند، و خدا به ایمان واقعی شما داناتر است و از این گونه ازدواج ننگ نداشته باشید که مؤمنین همه از همدن و فرقی بین آزاد و کنیزشان نیست. بر طبق این آیه، هر مسلمانی که از لحاظ اقتصادی آنچنان مالی ندارد که بتواند مهریه و نفقه ی سنگین ازدواج با زنان مومن و آزاد را تحمل کند می تواند با کنیزان مومنه ی سایر مسلمانان، ازدواج کند چون ایمان امر قلبی است، کسی نمی تواند به حقیقت آن در دیگری پی ببرد. یکی دیگر از راه های رهایی از ازدواج با فردی غیرهم کفو، شناخت مومن از منافق است که امام علی در حکمت ۴۵ نهج البلاغه به این مسئله اشاره می کند. آنجا که می گوید: «اگر با شمشیرم بر بینی مؤمن بزنم که دشمن من شود با من دشمنی نخواهد کرد و اگر تمام دنیا را به منافق ببخشم تا مرا دوست بدارد، دوست من نخواهد شد و این بدان جهت است که قضای الهی جاری شد، و بر زبان پیامبر امی گذشت که فرمود: ای علی، مؤمن تو را دشمن نگیرد و منافق تو را دوست نخواهد داشت». انسان بی دین چون به هیچ صراطی قائل نیست و از خدا نمی ترسد، هیچ ترسی از آزار پدر و مادر خویش ندارد چه رسد به همسر و دیگر افراد جامعه. بنابراین هر کاری برای

^۱ بستان، حسین، خانواده در اسلام، ص ۱۵۷

^۲ همان، ص ۱۷۵

^۳ وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا أَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ فِتْيَانِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِكُمْ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ... (آیه ۲۵ سوره نساء، ترجمه المیزان، جلد ۸، صفحه ۱۱۴)

^۴ طباطبایی، علامه محمدحسین، ترجمه تفسیر المیزان، ج ۸، ص ۱۴۰ و ۱۴۲

^۵ دشتی، محمد، نهج البلاغه، حکمت ۴۵، ص ۴۷۲

رضایت او انجام دهی باز هم سرشت واقعی اش همان است که گفته شد و به قول معروف، از کوزه همان برون تراود که در اوست. درست است که طلاق منفورترین حلال خداست، اما وقتی که انسان در انتخاب خود دچار اشتباه شده و اسیر انسانی بی دین گردید و مراحل امر به معروف و نهی از منکر را هم به درستی اجرا کرد ولی نتیجه ای حاصل نشد، باید از این راه استفاده کند و آنجا که اطاعت از همسر موجب دوری از خدا می شود، خدا را ترجیح داده و برای کسب رضایت او هجرت کند

نتیجه گیری

مسئله ی ازدواج نه تنها در اسلام امری پسندیده دانسته شده بلکه بر دقت در انتخاب همسرو تأثیر کفویت در زندگی زوجین تأکید بسیاری شده است. در بحث همسانی، آیات و روایات فراوانی آمده است که تأمل در آن ها ما را به اهمیت این مسئله رهنمون می سازد. این مقاله با مطالعات پیشین و منابعی که در دسترس بودند، به نتایج زیر دست یافته است:

- اهمیت همسانی و ملاک ها و احکام آن در قرآن و احادیث که در این بحث به مواردی مانند تأثیر ایمان در استحکام زندگی از دو راه امیدبخشی و تقویت فضایل اخلاقی، ملاک های اقتصادی، خانوادگی، روانشناختی جسمانی و اجتماعی و همچنین ملاک های مستحب و ناروا در

همسر گزینی اشاره شده و روشن گردیده که دین مهم ترین ملاک همسانی بوده و ازدواج با مشرک حرام می باشد که در این زمینه ادله ی قرآنی و روایی فراوانی موجود است.

- آثار همسانی دینی در زندگی همچون صبر، سخاوت، آسان گیری، وفاداری، حق گرایی ، ارضای مشروع نیاز های جنسی، تحویل نسل سالم به جامعه، رشد معنوی و... که همه ی این آثار نتیجه ی حضور دین در زندگی است و سپس به نقش همسانی دینی در وصول به آرامش اشاره گردیده است و ادله ی قرآنی و روایی بسیاری در همه ی این موارد موجود است که در پایان راهکارهایی بر حسب قرآن روایات که شامل پیشگیری در مرحله ی خواستگاری، ازدواج بر حسب کفویت دینی و امر به معروف و نهی از منکر آمده است. همچنین مشخص می شود که در صورت ناهمسانی، فرد در طول زندگی همواره در رنج و سختی خواهد بود و هرگز طعم خوشی و آسایش را نخواهد چشید به همین دلیل نیاز است تا به تأثیر همسانی دینی در رسیدن به آرامش به درستی پرداخته شود تا افراد در انتخاب شریک زندگی خویش از این نکته ی مهم غافل نشده و فکر نکنند که بدون دین می توانند به آرامش برسند.

منابع

○. دشتی ، محمد، **ترجمه نهج البلاغه**، قم: انتشارات نشتا، چاپ چهارم اول ۱۳۹۸ ه.ش.

○ طباطبائی، علامه حاج سید محمد حسین، **ترجمه المیزان**

کتاب

۱. دهخدا، علی اکبر، **لغت نامه**، ج ۱-۸-۹-۱۲-۱۵، تهران: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه

تهران، چاپ دوم، ۱۳۷۷ ش

۲. راغب اصفهانی، ابوالقاسم حسین بن محمد، **ترجمه و تبیین مفردات قرآن**، ترجمه ی محمد

بندر ریگی و دیگران، تهران: انتشارات اسلامی، چاپ اول ۱۳۹۸ ه.ش.

۳. کلینی، محمد بن یعقوب، **اصول کافی**، ترجمه حسین استاد ولی، ج ۴، تهران: دارالثقلین، چاپ دوم، ۱۳۹۰
۴. _____، **اصول کافی**، ج ۵، تهران: دارالثقلین، چاپ دوم، ۱۳۹۰
۵. نراقی، احمد بن محمد مهدی، **معراج السعاده**، مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی، چاپ ششم، ۱۴۰۰ ش
۷. حسینی نیشابوری، سیدعلی اکبر، **سخنرانی های استاد رفیعی ویژه خانواده ها**، ج ۲، قم: دارالمبلغین، (۱۳۹۷)
۶. حر عاملی، محمد بن حسن، **وسائل الشیعه**، ج ۷، بیروت، تصحیح مرکز امام حسن مجتبی، ۱۴۳۱ ق
۸. عباسی ولدی، محسن، **نیمه دیگرم (مهارتهای انتخاب همسر)**، ج ۲، قم: جامعه الزهرا (علیها السلام)، چاپ پنجم، پاییز ۱۳۹۲ ش
۹. _____، **نیمه دیگرم (مهارتهای انتخاب همسر)**، ج ۳، قم: جامعه الزهرا (علیها السلام)، چاپ ششم، بهار ۱۳۹۳ ش
۱۰. _____، **نیمه دیگرم (مهارتهای انتخاب همسر)**، ج ۴، قم: جامعه الزهرا (علیها السلام)، چاپ ششم، بهار ۱۳۹۳ ش
۱۱. جوادی آملی، عبدالله، **زن در آیینه جلال و جمال**، قم: اسراء، چاپ بیست و ششم، بهار ۱۳۹۵ هـ.ش
۱۲. عبد الکریم العقیلی، فاطمه، **درس نامه ی مطالعات تطبیقی زن در قرآن و عهدین**، قم: نصایح، اول زمستان ۱۳۹۴ ش
۱۳. حاج علی اکبری، محمدجواد، **مطلع عشق (گزیده ای از رهنمودهای رهبر معظم انقلاب به زوج های جوان تهران: انتشارات انقلاب اسلامی)**، چاپ پنجم، بهار ۱۳۹۴ ش
۱۴. بستان (نجفی)، حسین، **خانواده در اسلام**، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، چاپ چهارم، تابستان ۱۳۹۷ ش
۱۵. سالاری فر، محمدرضا، **خانواده در نگرش اسلام و روانشناسی**، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، چاپ سیزدهم، پاییز ۱۳۹۶ ش
۱۶. مظاهری، حسین، **اخلاق در خانه**، ج ۱، قم: نشر اخلاق، چاپ نوزدهم، تابستان ۱۳۹۱ ش
۱۷. علی پور، زهرا، **اخلاق زندگی**، ج ۱، قم: دفتر عقل، ۱۳۸۸ ش

۱۸. کریمی مراغه ای، میرزا حسین، رنگارنگ کریمی، ج ۲، ۱ و ۳، تهران: انتشارات پیری، چاپ هفدهم، پائیز ۱۳۹۴ ش

۱۹. طباطبایی، علامه حاج سید محمد حسین، ترجمه تفسیر المیزان، ترجمه سید محمد باقر موسوی همدانی، ترجمه تندگویان و دیگران، ج ۳، تهران: کانون انتشارات محمدی، چاپ دوم، آذر ماه ۱۳۸۶ ش

۲۰. _____، ج ۸، تهران: کانون انتشارات محمدی، چاپ دوم، خرداد ماه ۱۳۹۱ ش

۲۱. _____، ج ۲۹، تهران: کانون انتشارات محمدی چاپ چهارم، شهریور ماه ۱۳۹۰ ش

۲۲. _____، ج ۳۶، تهران: کانون انتشارات محمدی چاپ پنجم، مهر ماه ۱۳۹۰ ش

۲۳. _____، ج ۲۲، قم: انتشارات دارالفکر، ۱۳۹۱ ش

۲۴. _____، ج ۳۱، قم: انتشارات دارالفکر، ۱۳۹۱ ش

۲۵. بانکی یورفرد، امیر حسین، نقش و رسالت زن، الگوی زن پر گرفته از بیانات رهبر

معظم انقلاب، ج ۲، تهران: انتشارات انقلاب اسلامی، چاپ دوم، پائیز ۱۳۹۳ ش

۲۶. خدامیان آرانی، مهدی، همسر دوست داشتنی، قم: موسسه انتشارات کتاب نشر وثوق، ۱۳۹۱ ش